

Brant M. Himes

For a Better Worldliness: Abraham Kuyper, Dietrich Bonhoeffer, and Discipleship for the Common Good

Za bolju svjetovnost: Abraham Kuyper, Dietrich Bonhoeffer i učenje za opće dobro

Eugene, OR: Pickwick Publications, 2018., 214 stranica.

U knjizi zanimljiva naslova, koja je nastala kao proizvod doktorske disertacije, autor Brant M. Himes povezuje život i razmišljanje dvojice kršćanskih teologa o učenstvu. Što nizozemski kalvinist, utemeljitelj sveučilišta i političke stranke, pastor, novinar i premijer, Abraham Kuyper, ima zajedničkog s njemačkim luteranskim pastorom, teologom, špijunom i urotnikom na Hitlerov život, Dietrichom Bonhoefferom? Osim očiglednog odgovora da su obojica bila kršćani, dijelili su bogatu teološku i praktičnu predanost nasljedovanja Isusa Krista u učenstvu, koja nije prestajala njihovim osobnim, pa čak ni crkvenim životom, nego se nastavljala prema izvršavanju utjecaja na svijet. Zbilja, obojica su bila „svjetovni“ kršćani, ne u smislu da su se upuštali u nemoral i grijeh, kako kršćani obično koriste ovaj izraz, nego u smislu svoje predanosti dobrobiti svijeta.

Himes je svoje proučavanje ograničio na posljednjih deset godina njihova života. Njegova knjiga pokušava odgovoriti na pitanje što znači slijediti Krista (14), uspoređujući povijesne i teološke motive iz Kuyperova i Bonhoefferova života. U njihovim djelima prepoznaje „okvir (ili hermeneutiku) učenja u četiri kretnje“, koji uključuje Božju objavu kao njegov temelj, Kristovu suverenost kao njegovu stvarnost, vjeru – poslušnost kao njegovo djelovanje i opće dobro svijeta kao njegovu mogućnost (13). Prvi je dio knjige posvećen Kuyperu. U prvome poglavlju autor locira taj okvir učenja, prije svega u Kuyperovu djelu *Encyclopedia of Sacred Theology: Its Principles* (23), koje je napisao kako bi poučio „svakodnevne građane za kraljevstvo Božje“ (24). Prema Kuyperu, teologija je soteriološka u svome načinu, ali ne i u svome cilju. Drugim riječima, Bog nije poslao svoga Sina samo da spasi one koji će vjerovati u Njega nego i kako bi pokazao ljubav prema svijetu. Kristovo utjelovljenje potvrđuje dobrotu Božjeg prvoga stvorenja i njegova obećanja ponovnog stvaranja. Sveti Duh oblikuje crkvu kao organizam i opunomoćuje „vjeru i poslušnost“ (32). Učenje je svakodnevna zadaća Crkve u svijetu koji se „uvijek mijenja i prilagođava“, što znači da su „mogućnosti učenja kontekstualno jedinstvene i kulturološki izazovne“ (34). Kako bi se Crkva mogla opremiti za takav težak zadatak, Kuyper zagovara da njezini pastori trebaju biti dobro obučeni i ispunjeni Božjim Duhom. Trebaju propovijedati cijelo Pismo „ukupnom ljudskom postojanju“ (40). Njihova je glavna zadaća stvoriti „kulturu učenja“ (44) kako bi Crkva mogla očitovati Kristovu ljubav svijetu (44). To nije moguće bez brige za siromašne (45), skrbeći, kako o njihovim socijalnim tako i o

duhovnim potrebama (52). Ovo ujedno iznosi nužan odnos između vjere i poslušnosti (53). Spominjući Kuyperove *Stone Lectures*, autor pokazuje da kalvinizam kao „sustav života“ stvara „životo- i svjeto-nazor“ i stoga je sposoban „prilagoditi se potrebama svakoga stadija ljudskoga razvoja u svakom dijelu života“ (56).

Drugo poglavlje usredotočuje se na Kuyperovo političko djelovanje. Himes je izabrao tri ključna događaja koja pokazuju na koje je načine učeništvo utjecalo na njegovu politiku. Kao premijer, Kuyper je još uvijek djelovao u skladu s izrazito kršćanskim svjetonazorom. Za vrijeme krize u Južnoj Africi pokušavao je nametnuti vlastito viđenje vanjske politike i kolonizacije, nudeći svoju *etičku politiku* umjesto britanskog imperijalizma, odnosno, „kulturološku odgovornost umjesto ekonomskog dobitka“ (69). Mnogima se nisu svidjele njegove protumjere tijekom štrajka željezničara, smatrajući ih ugnjetavačkim (78). Ipak, unatoč političkom metežu, u časopisu *De Heraut* pisao je članke o „spoznaji Boga, ljubavi i opraštanju“ (79), gdje je pronalazio mir i ohrabrenje za svoj politički angažman. Njegov je kršćanski svjetonazor utjecao i na drugu polovicu njegova mandata, kada je naumio napraviti reformu edukacije (83). Njegovo razumijevanje opće milosti i suverenih sfera doveli su ga do zagovaranja pluralizma u kulturi i društvu (89), kao i do potrebe da Crkva bude organizam koji će svijetliti u „svim aspektima društva i kulture milostivom stvarnošću Isusa Krista, stvoritelja i spasitelja svega“ (92).

U drugom dijelu knjige, odnosno u trećem poglavlju, Himes se okreće Dietrichu Bonhoefferu, u kojeg pronalazi isti *ethos* učeništva koje se bavi svijetom, kao i one četiri kretnje (101). Bonhoefferova je teologija naglašavala objavu koja se očituje „u milostivom pozivu Isusa Krista“ (102). On odbacuje čovjeko-centričnu *jeftinu milost*, a vjeruje da je *skupa milost* istovremeno i milosrdan poziv na nasljedovanje Krista. Prema Bonhoefferu, „Kristov prodor u svijet – kroz njegov život, smrt i uskrsnuće – definirao je novu stvarnost“ (103). Krist je postao čovjek za druge, a Crkva bi također trebala svoj angažman definirati kao „biti-za druge“ (isto). Krist nas poziva na jednostavnu poslušnost, koja je nemoguća bez vjere, ali naš manjak vjere ne može biti izlika za neposlušnost (108). Vjera dolazi u jukstapoziciji s poslušnošću, što vodi do „potencijala pravog učeništva“ (109). Učeništvo je poziv da postanemo poput Krista, a Kristov oblik je „*oblik smrti* raspetoga“ (110). Kao vođa njemačkog Konfesionalnoga pokreta i ilegalnog sjemeništa u Finkenwaldeu, stavio je velik naglasak na uzajamnu odgovornost, ispovijedanje, zajedničku pripremu propovijedi, suživot i meditaciju o Svetom pismu (116). Sjemeništarci su bili odvojeni od svijeta kako bi postali pogodni služiti zajednici (115) i biti svjetlo svijetu (122).

Četvrto poglavlje prati posljednje godine Bonhoefferova života. U lipnju 1939. godine odlazi u SAD kako bi izbjegao novačenje u vojsku (130). Međutim, ondje odlučuje da će se vratiti u Njemačku kako bi sudjelovao u nevolji svoga naroda tijekom ratnih godina, što ga je odvelo u do tada nepoznate mogućnosti

učeništva. Nakon što se vratio u Njemačku, nastavio je podučavati sjemeništare, ali ubrzo je postao časnik obavještajne službe, koji je radio kao dvostruki agent (135). Umiješanost u zavjeru protiv Hitlera najzad je dovela do njegova uhićenja i utamničenja u zatvoru u Tegelu, gdje je dalje razvio svoju teologiju učeništva. Himes smatra da njegovi spisi, sastavljeni u zbirku pod naslovom *Letters and Papers from Prison* (Pisma i spisi iz zatvora) sadrže neka od njegovih najkreativnijih djela (136). Za vrijeme njegova boravka u zatvoru na Bonhoefferovo su razmišljanje neizbrisiv trag ostavila trojica autora: Wilhelm Dilthey, José Ortega y Gasset i Carl Friedrich von Weizsäcker (136). Dilthey je bio njemački filozof i historiograf. Bonhoeffer je prilagodio njegov koncept „svijeta koji je sazrio“, prema kojemu je svjetovnost sljedeći u nizu koraka ljudskoga napretka. U svjetlu toga, Bonhoeffer se nije složio s onima koji su željeli maknuti Boga iz javne sfere i ograničiti ga samo na osobnu sferu života (143). Naprotiv, ljude treba suočiti s Bogom upravo u njihovoj svjetovnosti. Štoviše, to je pravo kršćanstvo, u kojemu Bog na križu pokazuje sebe „slabim i bespomoćnim u svijetu i koji je upravo na taj način i isključivo tako na našoj strani i pomaže nam“ (145). José Ortega y Gasset je bio Španjolac, koji je o životu razmišljao kao o „konkretnoj stvarnosti“, odnosno „drami“, te je smatrao da „ljudsko biće ‘živi’ umjesto da ‘jest’“ (147). „Prepoznavao je pragmatičnu stvarnost života“ (149). Stoga, Bonhoeffer je vjerovao da su kršćani pozvani „punoj stvarnosti postojanja“ jer u Kristu „se potvrđuje, prihvaća i otkupljuje“ sav život (150). Weizsäcker je bio Bonhoefferov suvremenik i sunarodnjak. U svome djelu *The World View of Physics* (Svjetonazor fizike) pokazao je kako se kroz povijest mijenjalo i naše shvaćanje svijeta, od gledanja na svijet kao na konačan kozmos (153), kroz konačan svijet koji je stvorio beskonačni Bog, pa do beskonačnoga svijeta u kojemu je sve manje mjesta za Boga. U suvremenom svijetu Bog postaje „Bog praznina“ (154). Umjesto da očekujemo da će nam Bog govoriti kroz nepoznato (kroz te *praznine*), Weizsäcker i Bonhoeffer su zaključili da nam Bog zapravo govori kroz ono što nam je poznato (156). Dok je čitao djela ovih trojice autora, Bonhoeffer je shvatio da je marginalizacija kršćanstva zapravo otkrila „neograničene mogućnosti učeništva“ (158) budući da je naša ljudskost blisko vezana uz Krista koji je postao čovjekom. Dakle, jedini način na koji se možemo vratiti „vlastitoj pravoj naravi“ jest pokajanje (159), a Crkva mora prednjačiti u tome (160). Budući da je Krist odlučio biti u svijetu i za svijet, kršćani bi trebali slijediti njegovo vodstvo dok služe, ispovijedaju, kaju se i svjedoče o stvarnosti Krista (161).

U trećem dijelu knjige Himes iznosi sintezu Kuyperove i Bonhoefferove teologije učeništva za opće dobro. Štoviše, vjeruje da mu je pošlo za rukom izvući definiciju učeništva koja je holistička i koja „nije vezana uz pojedine povijesne ili teološke tradicije“ (165). Prema Himesu: „*Učeništvo je odaziv na poziv da slijedimo – za Isusom Kristom u svim aspektima ljudskoga života i nastojanja, od unutarnjih*

osobnih disciplina do promišljenog oblikovanja kulture – u samome središtu svijeta“ (166; kurziv autorov). Ova definicija slijedi one četiri kretnje, a temelji se na ideji da „Isusov ulazak u svijet bio je njegovo kretanje ka svijetu“ te da je učeništvo „poziv na ništa manje od toga“ (169). Postojale su razlike u naglasku između ove dvojice teologa u svakoj od tih kretnji. Unatoč tomu, obojica su došla do zaključka da su „kršćani pozvani sudjelovati u samoj javnoj oblasti društvenog angažmana i političke kritike“ (175) te su „polagali svoje zahtjeve za izravnim angažmanom sa svijetom na ideji da se Isus Krist nalazi u kozmičkom središtu“ (180). Kuyper je do tih zaključaka došao kada je shvatio da je kalvinizam sveobuhvatan kršćanski svjetonazor, „u kojemu je Bog suveren nad svime, a realiziran je zahtjev za gospodstvom Isusa Krista nad svime“ (190). Za Bonhoeffera, to je bio njegov koncept kristonomije, koji je vladao nad različitim životnim mandatima (koji su slični Kuyperovim suverenim sferama), a u oblasti Krista su tim mandatima davali slobodu da žive „jedni-s-drugima, jedni-za-druge i jedni-protiv-drugih“ (194).

Himes ovo poglavlje završava tako što ističe da nam ove četiri kretnje učeništva pomažu da „procijenimo budući način djelovanja prilikom kršćanskoga angažmana sa svijetom“ (196), svjesni da ni jedna tradicija ne može imati monopol na definiranje ili prakticiranje općeg dobra (197). Ovu ideju općeg dobra primjenjuje na učeništvo u zapadnoj evanđeoskoj kulturi, koja često dijeli osobno učeništvo od poziva na javni angažman. Kuyper i Bonhoeffer pokazuju nam da je to dvoje povezano budući da „učeništvo doseže svoj vrhunac kada gradi kroz četiri kretnje objave, stvarnosti, djelovanja i mogućnosti“ (197).

U *Zaključku* autor iznosi kratak pregled svoje knjige, iza kojega poziva da se njegova saznanja primijene na izazove našega vremena. Piše kako učeništvo „mora kulminirati u mogućnosti za opće dobro jer Bog još uvijek objavljuje tajne stvorenja, otkupljenja i eshatona“ (201). Štoviše, od sada više neće „biti prihvatljivo razmišljati o pozivu na učeništvo izvan angažmana koji obuhvaća ukupnost života“ (203) jer je „učeništvo naša ukupna teologija na djelu“ (204).

For a Better Worldliness je bogata knjiga, koja na nešto više od 200 stranica uspijeva ugraditi više povijesnih i teoloških promišljanja nego što se čini mogućim. Ova je knjiga prvenstveno napisana studentima, pastorima i teolozima, s očekivanjem da će oni primijeniti njezine zaključke u svojim pojedinačnim kontekstima. Ovo je djelo povijesne teologije, a kao takvom, nedostaje mu šire biblijsko promišljanje koje bi mu omogućilo da pruži sveobuhvatniju apologetiku za gledišta koja zagovara. Unatoč tomu, toplo preporučujem ovu knjigu svima koji se bave poučavanjem, pastoralom i učeništvom. Ostale bi kršćane ova knjiga mogla izmoriti; stoga, preporučujem im da među popularnim autorima, poput Timothyja Kellera, Richarda J. Mouwa, Trevina Waxa, Michaela E. Wittmera i drugih, pronađu nešto pristupačniju literaturu koja se bavi ovim temama.

Miroslav Balint-Feudvarski